

sarvi. On tärkeää, että tutkimuksen teoreettis-metodologista keskustelua käydään suomeksi ja esimerkkien avulla. Oikeaoppisuutta ja tiukkoja kannanottoja teoksessa vältetään onnistuneesti. Lopulta vastuu on tutkijoilla, jotka ratkaisevat menetelmälliset ja analyttiset näkökulmat kukin omalla tavallaan.

Jaana Vuori

Yhdenvertaisempaa liikuntaa ja urheilua – mutta miten?

Satu Lidman: *Kaikkien oikeus liikkua – Kohti sukupuoli- ja kehotietoista liikuntakulttuuria*. Helsinki: Gaudeamus, 2024, 389 s. ISBN 978-952-345-259-6

Liikuntaa ja urheilua on perinteisesti pidetty erityisen hyveellisenä elämänalueena. On puhuttu niin sanotusta urheilun hyvän kertomuksesta, jonka mukaan urheilu edistää ja kehittää fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia sekä reippautta, rohkeutta ja raittiutta. Näitä seuroksia kiistämättä kertomusta voidaan luonnehtia vajaan, sillä sen mukaan liikunta ja urheilu ovat yksinomaan positiivisia ilmiöitä. Negatiiviset puolet eivät tarinaan sisälly.

Kiiltävää kuorta raaputtamalla liikuntakulttuurista löytyy kuitenkin erilaisia syrjiviä ja ulossulkevia käytäntöjä ja asenteita, jotka tekevät liikunnasta ja urheilusta monille kaikkea muuta kuin hyvän kertomuksen mukaisen paikan olla ja tulla mukaan. Näitä käytäntöjä ja asenteita jäljittää myös Satu Lidman kirjassaan *Kaikkien oikeus liikkua – Kohti sukupuoli- ja kehotietoista liikuntakulttuuria*, jossa hän pyrkii löytämään vastauksia liikuntapolitiikan kuumimpaan puheenaiheeseen: liikkumattomuuteen. Takertumatta liikaa arvioihin vähäisen liikkumisen yhteiskunnalle aiheuttamista kustannuksista voidaan todeta, että ongelma on todellinen niin meillä kuin muualla. Usein vastauksia metsätetään elämänmenon muutumisesta paikallaanoloon kannustavaksi tai liikunnan harrastamisen kalleudesta. Lidman ottaa kirjassaan hieman toisenlaisen lähestymistavan ja lähtee purkamaan ongelmanvyyhtiä liikunnan ja urheilun sosiaalisten ja emotionaalisten ulottuvuuksien kautta.

Liikunta kuuluu kaikille! Liikunta on yhteinen kieli! Siinä kaksi esimerkkiä lausahduksista, jotka ovat varmasti liikunnan ja urheilun parissa toimineille tuttuja. Tutkimustuloksiin ja käytännön havaintoihin perustuen kuitenkin tiedämme, ettei näin aina ole. Teoksessaan Lid-

man antaa huutia tämänkaltaisille löysille puheenparsille ja vyöryttää liudan esimerkkejä liikuntakulttuurin pinttyneistä ajattelumalleista ja asenteista, jotka vaikuttavat haitallisesti ihmisten liikuntaan osallistumiseen.

Kirjan keskiössä ovat kuusi erilaista liikunnassa ja urheilussa esiintyvää puhetapaa, jotka Lidman nimeää muistikuva-, terveys-, tyytyväisyys-, suoritus-, rajaus- ja moninaisuuspuheeksi. Näistä etenkin suoritus- ja rajauspuheen voidaan ajatella sisältävän ongelmallisia käsityksiä liikunnasta ja urheilusta. Suorituspuheessa liikkuminen ymmärretään pärjäämisen, kilpailullisuuden, onnistumisten ja epäonnistumisten kautta. Rajauspuheella taas tehdään oletuksia eri lajien tai liikuntamuotojen paremmasta soveltuvuudesta tietynlaisille ihmisille. Esimerkkinä rajauspuheesta käyvät jonkin lajin maskuliinisuutta ja aggressiivisuutta korostavat puhetavat, joilla määritellään sitä, millainen lajia harrastavan tulisi olla. Samalla tullaan ulossulkeneeksi sellaisia ihmisiä, jotka eivät koe sopivansa puhettavan edustamaan muottiin.

Haaste yhdenvertaisemman liikuntakulttuurin luomisessa on, että erilaiset rajaavat puhetavat ovat suhteellisen vakiintuneita ja tiedostamattomiakin. Aiem-

massa liikuntasosiologisessa tutkimuksessa on havaittu, että vaikka urheilussa tunnustetaan erilaiset epätasa-arvoiset diskurssit, saattavat ihmiset diskurssien haastamisen sijaan pikemminkin sopeuttaa identiteettejään ja toimintaansa hallitsevien käytäntöjen mukaisiksi. Esimerkiksi Anna Kavoura ja kanssakirjoittajansa tekivät vuonna 2015 julkaisussa artikkelissaan *Negotiating female judoka identities in Greece: A Foucauldian discourse analysis* kiinnostavia havaintoja siitä, kuinka urheilijat tuntuivat hyväksyvän vallitsevat sukupuoliroolit ja sopeuttavan oman identiteettinsä dominoivien diskurssien mukaiseksi siitä huolimatta, että heillä oli valtaa neuvotella omista identiteeteistään. Haitallisten puhetapojen tunnistaminen on tärkeä ensimmäinen askel, mutta matkaa on senkin jälkeen.

Erilaiset puhetavat eivät kuitenkaan ole yksiselitteisen huonoja tai hyviä eivätkä niiden väliset rajanvedot aina selkeitä. Esimerkiksi suorituspuhe voi parhaimmillaan kannustaa ja motivoida ihmistä liikuttamaan, eikä ulkonäkökeskeinen himotreenaaminen ole välttämättä vahingollista yksilön hyvinvoinnille. Muodostuessaan liian kahlitseviksi tai laajemmin liikuntakulttuurista määritteleviksi ajatusmalleiksi ne

voivat alkaa rajata käsityksiä siitä, millainen liikkuminen on suotavaa.

Kirjan loppupuolella Lidman esittää mielenkiintoisen havainnon identiteetin ohittamisesta. Sitä hän kuvaa esimerkillä, jossa "seksuaalisen suuntautumisen merkitystä saatetaan esimerkiksi vähätellä vetoamalla siihen, että kaikki ovat samanarvoisia" (315). Samankaltainen huomio voidaan tehdä liikunnassa ja urheilussa esiintyvistä nollatoleranssi- ja puheesta, johon vedotaan yleensä jonkin ongelman noustessa esiin. Todellisuudessa puhe nollatoleranssista usein ennemminkin topputtelee kuin rohkaisee keskusteluun liikuntakulttuurin epäkohdista. Samaan saraan menevät aiemmin todetut hokemat siitä, kuinka liikunta kuuluu kaikille ja on yhteinen kieli. Tällaiset hyvää tarkoittavat toteamukset voivatkin mitätöidä ihmisten kokemuksia, kuten Lidman toteaa.

Lidmanin aineisto on monipuolinen koostuen kysely- ja haastatteluaineistosta, havainnoinnista ja arkistomateriaalista. Erilaiset aineistot mahdollistavat teoksen teeman laajan käsittelyn, vaikkakaan esimerkiksi kyselyn tuloksista ei voida tehdä yleistyksiä koskemaan kaikkia liikuntaa ja urheilua harrastavia saati koko väestöä. Nähdäkseni se ei ole ollut kyse-

lyn tai ylipäänsä tutkimuksen tarkoitukseen, vaan tarkoitus on käsitellä ja kuvata tutkimusongelmaa mahdollisimman syvällisesti eri näkökulmista.

Kirjassa käydään esimerkein läpi yksittäisiä tilanteita, lausahduksia tai asenteita, jotka voivat luoda tarpeettomia rajoja ihmisten liikkumiselle tai uusintaa haitallisia näkemyksiä liikunnasta ja urheilusta. Konkreettinen esimerkki on puhe naisten tai tyttöjen punnerruksista, joka Lidmanin mukaan paitsi vahvistaa olettamusta sukupuolittuneesta kehollisuudesta myös kasvattaa ei-binääristen ihmisten kokemusta ulkopuolisuudesta. Esimerkiksi viides- ja kahdeksaslukokalaisille järjestettävissä valtakunnallisissa Move!-testeissä ohjeistetaan punnerruksissa tukipisteeksi pojilla varpaat ja tytöillä polvet. Lidman toteaa, kuinka ohjeistuksen neutraaliudesta huolimatta oppilaat todennäköisesti huomaavat punnertamiseen liittyvän sukupuoleen perustuvan eron. Siksi olennaista tilanteessa onkin opettajan sanallinen ohjeistus ja viestintä.

Yksittäisten ihmisten mahdollisesti haitallisten sanomien sijaan kirjan kritiikki kohdistuu kuitenkin nähdäkseni laajemmin diskursseihin, jotka sisältävät ja uusintavat tietynlaisia ajattelumalleja esimerkiksi

"oikeanlaisesta liikkujasta". Tämän vuoksi meidän tulisi-kin laajentaa näkökulmaamme yksittäisen sääntöjenrikkojan tai väärin toimineen paheksu- misesta liikunnan ja urheilun kokonaisvaltaisempaan arvo- pohdintaan ja -keskusteluun. Millainen on liikuntakulttuu- rimme arvoperusta, ja millai- nen sen haluaisimme olevan? Onko liikunnassa ja urheilussa joitakin ominaispiirteitä ja ar- voja, jotka heikentävät yhden- vertaisuuden toteutumista?

Teoksessa tulee hyvin esille, kuinka liikuntakulttuuri on vuo- sien ja vuosikymmenten aikana muuttunut yhdenvertaisem- paan suuntaan. Toimintatapo- ja, jotka ennen olivat normaaleja, ei enää katsota sormien läpi. Yhtä hyvin tulee kuitenkin esille se, että tehtävää riittää edelleen. Tarvitsemme avoin- ta ja itsekriittistäkin ajatusten- vaihtoa liikunnan ja urheilun käytännöistä. Satu Lidmanin kirja on arvokas jatkumo alka- neelle keskustelulle eettisestä liikuntakulttuurista. Se sopii luettavaksi kaikille liikunnasta ja urheilusta kiinnostuneille, mutta ennen kaikkea toimijoil- le, joilla on omalla toiminnal- laan mahdollisuus vaikuttaa liikuntakulttuurin käytäntöihin. On syytä toivoa, että keskustelu aiheesta jatkuu vastaisuudessa- kin vireänä.

Samuli Oja

Segregaation raja- pinoilla: eriytymisen ja eriarvoisuuden ilmeneminen (koulu)arjen kokemuksissa

Sonja Kosunen, Sara
Juvonen, Heidi Huilla & Marja
Peltola (toim.): *Koulu ja
eriarvoisuus*. Helsinki:
Gaudeamus, 2024, 280 s.
ISBN 978-952-345-254-1

Eriytyminen ja eriarvoistu- minen ovat olleet koulutusta koskevan akateemisen ja julki- sen keskustelun ydinaiheita jo pitkään. Koulujen tai alueiden eriytymistä on tutkimuskirjalli- suudessa usein lähestytty mää- rällisin menetelmin esimerkiksi oppimistulosten näkökulmasta. Vähemmän on sen sijaan pu- huttu siitä, miten koulujen ja alueiden eriytyminen sekä eri- laiset eriarvoisuuden muodot näkyvät ja tuntuvat nuorten arjessa. Sonja Kosunen, Heidi Huilla, Marja Peltolan ja Sara Juvosen toimittama teos *Koulu ja eriarvoisuus* pureutuu tähän yhteiskunnallisesti ja tutkimuk- sellisesti tärkeään aiheeseen. Kirjassa tarkastellaan pääosin laadullisin aineistoin koulujen ja kaupunkialueiden eriytymistä ja eriarvoisuuden muotoja, näiden välisiä suhteita sekä ilmenemis- tä koulujen sisällä ja laajemmin arjen eri osa-alueilla. Teos tar-

kasteleekin siis otsikkoaan laaja- alaisemmin eriytymisen ja eri- arvoisuuden ilmenemistä myös koulun seinien ulkopuolella: eriytyneillä kaupunkialueilla ja oppilaiden elinpiirissä.

Kirja asettuu kasvatustieteen, kaupunkimaantieteen ja sosio- logian risteyskohtaan. Teos on osa pidempää kasvatussosio- logista tutkimusperinnettä, eli se sijoittuu aiempien tutkimus- hankkeiden ja niistä saadun tutkimustiedon jatkumoon. Kirja perustuu Social Studies in Urban Education (SURE) -tut- kimusyksikön toteuttamaan ja Suomen Akatemian rahoitta- maan *Paikallinen koulutusee- tos* (LEE) -tutkimushankkee- seen (2018–2022). Aineistona käytetään mittavaa etnogra- fista havainnointi- ja haastat- teluaineistoa, joka on kerätty kolmesta pääkaupunkiseudun yläkoulusta. Lisäksi aineisto- na käytetään edellä mainitun tutkimusyksikön muissa tut- kimushankkeissa tuotettuja analyyseja sekä rehtoreiden kysely- ja haastatteluaineistoa. Tutkimus keskittyy Helsinkiin, mutta tutkimuksen päätelmät ovat jossain määrin yleistettä- vissä myös muihin suuriin kau- punkeihin, sillä eriarvoisuuden ilmiö koskettaa kaikkia kouluja niin Suomessa kuin ulkomail- lakin, vaikka koulujen eriyty- minen erityisesti kouluvalintojen seurauksena ilmenee pääosin kaupunkialueilla.